

دکتر محمود بستانی

اسلام و جامعه‌شناسی

www.ketab.ir

ترجمه موسی دانش

(مجموعه ترجمه عربی بنیاد پژوهشهای اسلامی)

اسلام و جامعه‌شناسی

بستانی، محمود، ۱۳۱۶ - .

[اسلام و علم الاجتماع. فارسی.]

اسلام و جامعه‌شناسی / تألیف محمود بستانی: ترجمه موسی دانش. - مشهد: بنیاد

پژوهشهای اسلامی، ۱۳۸۹.

۳۱۶ ص.

فیفا.

کتابنامه به صورت زیر نویس.

۱. جامعه‌شناسی اسلامی. ۲. اسلام و اجتماع. الف. دانش، موسی، ۱۳۳۷. - مترجم.

ب. بنیاد پژوهشهای اسلامی. ج. عنوان.

BP ۲۳۰ / الف ۵۰۴۱۱۳۸۹

کتابخانه ملی ایران

۲۹۷/۴۸۳

۲۰۲۸۷۰۳

بنیاد پژوهشهای اسلامی
موسسین: آیت‌الله العظمی خاتمی‌نژاد

اسلام و جامعه‌شناسی

دکتر محمود بستانی

ترجمه موسی دانش

ویراستاران: اندیشه قدیریان - سید جلال قیامی میرحسینی

چاپ اول: ۱۳۹۰ / ۲۰۰۰ نسخه، رقعی / قیمت ۴۶۰۰ ریال

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۹۱۷۳۵-۲۶۶

مراکز توزیع:

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۲۲۲۰۸۰۳

فروشگاه‌های کتاب بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: ۲۲۳۳۹۲۳، قم: ۷۷۳۳۰۲۹

www.islamic-rf.ir

E-mail: info@islamic-rf.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

پیش گفتار مترجم.....	۷
----------------------	---

فصل اول: جامعه‌شناسی و مسائل آن

نقشه جامعه‌شناسی معاصر.....	۱۱
جامعه‌شناسی و مشکلات اجتماعی.....	۱۷
جامعه‌شناسی و تعهد.....	۲۵
جامعه‌شناسی چیست؟.....	۳۱
جامعه‌شناسی و زندگی مشترک میان مردم.....	۳۷
رابطه جامعه‌شناسی با دیگر علوم انسانی.....	۴۱
پدیده‌ها از دیدگاه مادی و اسلامی.....	۴۸
روابط هم‌سازی.....	۵۹
هم‌سازی بنیادی یا ساختاری یا هویتی.....	۵۹
عنصر روابط از دیدگاه مادی و اسلامی.....	۶۳
رابطه انسان و خدا.....	۶۷
ارزش‌های عبادی.....	۶۸

فصل دوم: جامعه‌شناسی و زندگی مشترک

اصول مشترک.....	۷۹
اصل هم‌زیستی.....	۸۱

۸۳	هم‌زیستی از دیدگاه اسلام
۹۲	اصول تعادل اجتماعی
۱۰۲	پیدایش ارزش‌ها و پیوند آن با جامعه و فرد
۱۰۷	شتاب بخشیدن به فرایند پرورش اجتماعی
۱۰۸	ارزش‌ها و تعادل اجتماعی
۱۰۹	مفهوم تعادل در جامعه اسلامی
۱۱۸	مسئولیت اجتماعی یا رساندن ارزش‌ها
۱۲۱	مسئولیت امت اسلامی
۱۲۴	اصل امر به معروف و نهی از منکر
۱۳۱	مسئولیت و کنترل اجتماعی
۱۴۶	هم‌سازی کیفری برای جوامع

فصل سوم: کارهای مشترک

۱۵۴	کارهای مشترک
۱۵۵	اندیشه مادی
۱۵۷	جدال و پژوهش‌های معاصر
۱۶۰	دیدگاه اسلام درباره جدال
۱۶۱	دیدگاه اسلامی
۱۶۲	کنش‌های درونی
۱۶۲	اصل دوستی، فطرت و بی‌طرفی
۱۶۴	همکاری
۱۶۵	همکاری و برآوردن نیازها
۱۶۶	از خودگذشتگی
۱۶۸	فرمانروایی و فرمانبری

فرمان دادن و فرمان بردن	۱۶۹
ساختار طبقاتی	۱۷۷
اصل تقوا	۱۸۹
تقوا به سان معیار	۱۸۹
تقوا به سان عامل برتری	۱۹۱
دگرگونی اجتماعی	۲۱۰
اسلام و دگرگونی فرهنگی	۲۱۴
اسلام و دگرگونی تمدن یا مادی	۲۱۵
اسلام و دگرگونی های طبیعی	۲۱۸
اسلام و ساختار جمعیتی	۲۱۹
مهاجرت و پدیده جمعیت	۲۲۳
دیدگاه اسلام درباره مهاجرت	۲۲۳

فصل چهارم: سامان دهی زندگی جمعی

سامان دهی زندگی جمعی	۲۲۶
بررسی ساختاری و غیرساختاری روابط	۲۲۹
سامان دهی روابط خصوصی	۲۳۳
روابط عاطفی	۲۳۸
نهاد خانواده	۲۳۸
گروه خویشاوندان	۲۴۵
گروه همسایگان	۲۴۹
گروه اصلی و گستره آن	۲۵۵
گروه همسفر	۲۵۶
تحلیل اجتماعی این آموزدها	۲۵۷

۲۶۱	روابط فرهنگی
۲۶۳	گروه مجلس
۲۶۹	روابط شعاعی
۲۷۰	روابط مصلحت‌گرایی
۲۷۱	گروه اقتصادی
۲۷۴	رابطه همگانی
۲۷۷	دیدگاه اسلامی درباره حکومت
۲۸۲	رابطه متقابل حکومت و ملت
۲۸۴	روابط خارجی
۲۸۷	رابطه با اقلیت‌ها
۲۸۸	روابط اقتصادی
۳۰۰	ویژگی‌های جامعه اسلامی
۳۰۰	جامعه نسبی
۳۰۲	جامعه متعادل
۳۱۱	جامعه متعادل دینی
۳۱۱	رابطه‌های داخلی
۳۱۳	روابط خارجی
۳۱۴	جامعه دیندار

پیش‌گفتار مترجم

جامعه‌شناسی یکی از پرکارترین و بحث‌انگیزترین رشته‌های علوم انسانی است که در کنار علوم دیگر، با نگاهی ویژه به بررسی انسان و جامعه می‌پردازد. شاید بتوان گفت که تفکرات اجتماعی بشر پیرامون جامعه و مسائل آن، به قدمت حضور انسان در جامعه است، اما از زمانی که این افکار به صورت گزاره‌های علمی بیان شد، جامعه‌شناسی شکل گرفت. گرچه افکار جامعه‌شناختی را تا تاریخ اولیه بشر می‌توان ردیابی کرد؛ اما جامعه‌شناسی به عنوان یک رشته علمی، پیشینه‌ای بیش از یک سده ندارد.

جامعه‌شناسی در غرب زیر تأثیر عوامل گوناگونی، از جمله نیروهای اجتماعی شکل گرفته است که از آن می‌توان به انقلاب‌های سیاسی، انقلاب صنعتی، پیدایش سرمایه‌داری، شهرگرایی، ظهور سوسیالیسم، دگرگونی مذهبی و رشد علمی اشاره کرد. وقوع پدیده‌های یاد شده در جوامع غربی، سبب برهم خوردن نظم موجود در جامعه و آشفتگی و نابسامانی آن گردید. به دنبال آن، پیدایش مسایل فراوانی در این جوامع؛ باعث نگرانی اندیشمندان آن شد و این امر، انگیزه تفکر و تأمل در این حوزه گردید. پس از آن، تلاش گسترده‌ای برای مطالعه دگرگونی‌های اجتماعی، با هدف برقراری نظم دوباره در این جوامع صورت

گرفت که در نهایت، به ایجاد یک رشته علمی با موضوعی خاص و با عنوان «جامعه‌شناسی» منجر شد.

امیل دورکیم در کتاب: قواعد روش جامعه‌شناسی، مطالعه وقایع اجتماعی را به عنوان موضوع خاص جامعه‌شناسی شناساند و از این طریق، آن را از دیگر رشته‌ها مانند روان‌شناسی و تاریخ جدا کرد و پس از آن بود که جامعه‌شناسی برای نخستین بار، به عنوان یک رشته دانشگاهی معرفی شد. از آن تاریخ به بعد، مکتب‌ها و نحله‌های گوناگونی در این رشته به وجود آمد که هر یک به شیوه‌ای خاص وقایع اجتماعی را تحلیل می‌کرد.

نظریه‌های جامعه‌شناسی، فراز و فرودهای فراوانی دارد. برخی از نظریه‌پردازان مانند دورکیم به اصالت جامعه معتقدند و در تحلیل وقایع اجتماعی، بدون در نظر گرفتن افراد، نقش تعیین‌کننده‌ای برای آن در نظر می‌گیرند. اما برخی دیگر از نظریه‌پردازان مانند مید، کولی و شونس به فرد اصالت داده، او را در ایجاد و ساخت جامعه، عامل تعیین‌کننده و مؤثر می‌دانند. عده‌ای دیگر نیز به تلفیقی از جامعه و فرد، باور دارند.

جامعه‌شناسان به فراخور مسایل اجتماعی، در حوزه‌های بسیار متنوعی وارد شده و به مطالعه عمیق در آن پرداخته‌اند. از جمله آن‌ها می‌توان به جامعه‌شناسی جنگ، خانواده، سازمان‌ها، آموزش و پرورش، ارتباطات، پزشکی، سیاسی، روستایی، شهری و ... اشاره کرد.

با توجه به اهمیت فراوان جامعه‌شناسی در جهان امروز، رهبران جوامع، سیاستمداران، مدیران، مسئولان و ... از دستاوردهای جامعه‌شناسی، بهره فراوانی می‌برند، به‌طوری که بیش‌تر آنان دارای

مشاورانی با تخصص جامعه‌شناسی هستند.

گسترش روزافزون تحقیقات اجتماعی و بودجه اختصاص یافته به آن، نشان‌دهنده اهمیت و ضرورت این رشته است.

در این میان اما بر پایهٔ باور ما، اسلام دینی است پویا، فراگیر و جامع که به جامعه‌ای معین و سرزمینی خاص، محدود نمی‌گردد. به همین دلیل، دیدگاه این دین دربارهٔ مسایل و موضوع‌های گوناگون فردی و اجتماعی اهمیت یافته، می‌توان از این طریق، آشنایی کامل با ایدئولوژی اسلامی پیدا کرد. استاد شهید مطهری در کتاب: *جامعه و تاریخ* می‌فرماید: «نوع شناخت یک مکتب از جامعه و طرز به‌دانش آن از این جامعه نقش تعیین‌کننده‌ای در ایدئولوژی آن مکتب دارد... از این‌رو ضرورت دارد... طرز نگرش اسلام به جامعه روشن گردد».

کتابی که هم‌اینک با عنوان: *اسلام و جامعه‌شناسی* فراروی شما خواننده گرامی قرار دارد، با همین هدف نگارش یافته است. آقای دکتر محمود بستانی از اندیشمندان بنام و نویسندگان برجسته اسلامی، در این کتاب ارزشمند، ابتدا به بیان دیدگاه‌های گونه‌گون دیروز و امروز جامعه‌شناسان مادی می‌پردازد و این دیدگاه‌ها را با دیدگاه اسلام، در زمینهٔ جامعه‌شناسی می‌سنجد.

وی معتقد است: از یک سو با گذشت زمان، خطاهای دیدگاه‌های جامعه‌شناسان مادی، آشکار و آشکارتر می‌شود و هر روز سیل انتقادهای، از سوی گرایش‌ها و جناح‌های جدید

جامعه‌شناسی، به سوی آن‌ها سرازیر می‌گردد و مشکلات تازه‌ای پیش روی هواداران آن‌ها بروز می‌کند، و از سوی دیگر، متقدمان هم از ارائه یک اندیشه و الگوی جایگزین ناتوان‌اند، چه بسا «بیداری اسلامی» همان جریان جایگزین و اثرگذاری باشد که سرانجام بر گرایش‌های مادی چپ و راست چیره گشته، جهان آشوب‌زده و مضطرب بشری را زیر بال آرام‌بخش فکری خود قرار دهد.

آقای دکتر بستانی در این کتاب، کوشیده است، دیدگاه اسلام پیرامون حوزه‌های گوناگون اجتماعی را بررسی و بیان کند. او می‌گوید: در این جستار برآنیم: در چهارچوب تبیین نگرش ویژه اسلام به «پدیده اجتماعی»، دیدگاه این آیین را با دیدگاه‌های بشری مطرح در این خصوص، بسنجیم.

مترجم به دلیل اهمیت این کتاب و سودمندی مطالب مطرح در آن برای جامعه اسلامی امروز، به‌ویژه برای جوانان تحصیل‌کرده و شایسته شناخت اندیشه والای اسلامی، بر آن شد که آن را، با وجود دشواری متن، به فارسی برگرداند تا گامی هر چند کوچک در راه نشر دیدگاه‌ها و آموزه‌های دینی برداشته باشد.

از تمامی همکاران گرامی که به گونه‌ای دو به سامان رساندن این اثر یاری‌ام داده‌اند، به‌ویژه از همکاران فرهیخته‌ام، آقایان دکتر اندیشه قدیریان و سید جلال قیامی میرحسینی که رحمت و یرایش آن را کشیده‌اند سپاسگزارم.

موسی دانش

مشهد مقدس، بنیاد پژوهش‌های اسلامی

آستان قدس رضوی